

Amelia Pic

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: 0009-0001-6463-8797

a.ameliapic@gmail.com

Zastępstwo przez emerytowanego notariusza – zagadnienia wybrane

Słowa kluczowe: notariat, emerytowany notariusz, zastępstwo przez emerytowanego notariusza, sprawowanie zastępstwa

Streszczenie. Niniejszy artykuł przedstawia wybrane zagadnienia dotyczące sprawowania zastępstwa przez emerytowanego notariusza. W pierwszej kolejności omówiona została ewolucja przepisów regulujących wyznaczenie emerytowanego notariusza do zastępstwa wraz z wykazaniem wątpliwości interpretacyjnych pojawiających się na gruncie wykładni językowej art. 21 i 22 Prawa o notariacie. Omówiono także kwestię odpowiednich kompetencji emerytowanego notariusza wykonującego obowiązki w ramach zastępstwa w odniesieniu do wymogów dotyczących notariusza przy dokonywaniu czynności notarialnych, w szczególności obowiązku stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Zwrócono także uwagę na brak ograniczeń w zakresie podejmowanych przez emerytowanego notariusza czynności, które mogłyby uchybiać powadze wykonywanego zawodu lub kolidować z wykonywanymi obowiązkami w ramach zastępstwa.

Substitution by a retired notary – selected issues

Keywords: notariat, retired notary, substitution by a retired notary, acting as a substitute

Summary. This article presents selected issues concerning the performance of substitution duties by a retired notary. First, it discusses the evolution of the legal provisions governing the appointment of a retired notary as a substitute, while highlighting interpretative doubts arising from the linguistic interpretation of Articles 21 and 22 of the Notarial Law. The article also examines the issue of the qualifications and competencies of a retired notary performing duties within the framework of such substitution, particularly in relation to the requirements imposed on notaries when carrying out notarial acts, including the obligation of continuous professional development. Attention is also drawn to the absence of restrictions on activities undertaken by a retired notary that could undermine the dignity of the profession or conflict with the duties performed in the course of substitution.

1. Powołanie do zastępstwa

1.1. Ewolucja regulacji dotyczących zastępstwa notariusza pod rządami ustawy z 1991 r.

Sprawowanie zastępstwa przez emerytowanego notariusza zostało unormowane w ścisłym związku z regulacjami dotyczącymi procedury wyznaczenia zastępstwa w razie nieobecności notariusza i chociaż odnoszą się one także do innych podmiotów wskazanych przez ustawodawcę, wymagają uprzedniego przedstawienia i wyjaśnienia jako niezbędnej podstawy do dalszych rozważań niniejszej pracy. W pierwszej kolejności koniecznym jest zatem omówienie treści art. 21 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie¹, który od początku regulował zasady czasowego zastępstwa nieobecnego notariusza. W pierwotnym brzmieniu przepis ten przewidywał trzy podstawowe sytuacje: krótkotrwałą nieobecność do 3 dni (§ 1), planowaną nieobecność dłuższą niż 3 dni, lecz nieprzekraczającą 3 miesięcy (§ 2), oraz nieobecność nagłą, wynikającą z nieprzewidzianych przyczyn, gdy notariusz nie zdążył wyznaczyć zastępcy (§ 3). W każdej z tych sytuacji prawo do wyznaczenia zastępcy przysługiwało w pierwszej kolejności notariuszowi, a w przypadku niedokonania stosownego wyznaczenia przez notariusza – prezesowi rady izby notarialnej. Ustawodawca dopuszczał, aby funkcję zastępcy pełnił asesor notarialny z kancelarii notariusza lub innej kancelarii w tej samej izbie, a także przewidziano możliwość wyznaczenia do zastępstwa emerytowanego notariusza (§ 4).

Istotną zmianę tej regulacji wprowadzono ustawą z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów². Nowelizacja miała charakter systemowy i wiązała się z likwidacją instytucji asesora notarialnego jako etapu poprzedzającego możliwość powołania na notariusza. W efekcie art. 21 został istotnie przekształcony – zarówno pod względem struktury, jak i treści. W nowym brzmieniu art. 21 § 1 przewiduje możliwość wyznaczenia zastępstwa spośród zastępców notarialnych – nowej kategorii zawodowej wprowadzonej do ustawy w miejsce asesorów – zatrudnionych w kancelarii notariusza, notariuszy współprowadzących kancelarię w trybie art. 4 § 3 pr.not., a także zastępców notarialnych wpisanych do wykazu izby notarialnej oraz notariuszy mających siedzibę na jej obszarze, przy czym wyznaczenie osoby spoza kancelarii wymaga porozumienia z prezesem rady izby.

Znowelizowany przepis uchyla całkowicie § 2 – co oznacza dalszą rezygnację z formalnego zróżnicowania zasad wyznaczania zastępstwa w zależności od

¹ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, Dz.U. Nr 22, poz. 91, dalej: pr.not.

² Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów, Dz.U. z 2013 r. poz. 829.

długości planowanej nieobecności³. Jednocześnie § 3 wprowadza ograniczenie zakresu zastępstwa w przypadku jego wyznaczenia przez prezesa izby w sytuacjach nagłych – do czynności enumeratywnie wymienionych w art. 79 pkt 6a i 7 pr.not. oraz do wydawania rzeczy przyjętych na przechowanie. Tak sformułowany przepis stanowi ograniczenie kompetencji zastępcy wyznaczonego z urzędu, które nie istniało w poprzednim stanie prawnym. Paragraf 4 zachowuje możliwość powierzenia zastępstwa notariuszowi emerytowanemu, co stanowi kontynuację wcześniejszego rozwiązania.

Nowelizacja art. 21 odzwierciedla dwie istotne tendencje legislacyjne: konsekwencję reformy struktury ścieżki zawodowej w notariacie (likwidacja asesury i wprowadzenie instytucji zastępcy notarialnego)⁴ oraz dążenie do większej kontroli i formalizacji procedur zastępstwa, szczególnie w sytuacjach nagłych. Ustawodawca ograniczył uznaniowość i zakres swobody działania podmiotów mogących sprawować zastępstwo, wprowadzając mechanizmy nadzorcze ze strony organów samorządu oraz uszczegóławiając katalog dopuszczalnych czynności. Działanie ustawodawcy można interpretować jako próbę wzmocnienia gwarancji bezpieczeństwa obrotu prawnego i nadzoru nad czynnościami notarialnymi dokonywanymi przez osoby inne niż notariusz prowadzący kancelarię.

Uzupełnieniem regulacji dotyczącej krótkoterminowego zastępstwa jest art. 22 pr.not., który odnosi się do sytuacji o charakterze trwałym lub długookresowym – takich jak zaprzestanie prowadzenia kancelarii przez notariusza bądź jego zawieszenie w czynnościach służbowych. Przepis ten, w pierwotnym jego brzmieniu⁵, przewidywał, że „w razie zaprzestania prowadzenia kancelarii przez notariusza lub zawieszenia go w czynnościach, rada właściwej izby notarialnej wyznacza czasowo do pełnienia obowiązków notariusza zastępcę spośród asesorów notarialnych danej izby”.

Powyższa regulacja miała na celu zapewnienie ciągłości działalności kancelarii notarialnej w sytuacji, gdy notariusz z przyczyn formalnych lub faktycznych nie mógł jej prowadzić. Wyznaczenie zastępcy należało do kompetencji rady izby notarialnej, a jego grono było ograniczone do asesorów notarialnych wpisanych na listę tej izby. Nowelizacja wprowadzona ustawą zmieniającą z dnia 30 czerwca 2005 r.⁶

³ Podtrzymana została regulacja w zakresie § 2 zastosowana wcześniejszą nowelizacją art. 21 ustawy – Prawo o notariacie wprowadzona art. 3 pkt. 6 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. zmieniająca ustawę – Prawo o adwokaturze i niektóre inne ustawy (Dz.U. Nr 163, poz. 1361 z późn. zm.), która pozostaje w opracowaniu jedynie odnotowana, bez podejmowania jej szczegółowej analizy z uwagi na marginalne znaczenie dla omawianej problematyki niniejszego artykułu.

⁴ Zob. A. Oleszko, R. Pastuszko, *Sprawczość kompetencyjna zastępcy notarialnego*, „Rejent” 2023, nr 4, s. 102-104.

⁵ T.j. Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369.

⁶ Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. zmieniająca ustawę – Prawo o adwokaturze i niektóre inne ustawy, Dz.U. Nr 163, poz. 1361, art. 3 pkt 7.

złagodziła obligatoryjność tego rozwiązania – rada izby „może” wyznaczyć (a nie „wyznacza”) zastępcę – oraz ograniczyła jego stosowanie jedynie do przypadków zaprzestania prowadzenia kancelarii „z innych powodów niż śmierć notariusza lub zawieszenia go w czynnościach”. Oznaczało to zawężenie zakresu stosowania przepisu i nadanie radzie większej swobody decyzyjnej.

Jednocześnie utrzymano, że funkcję zastępcy może pełnić wyłącznie asesor notarialny danej izby. Najbardziej zasadnicze zmiany wprowadzono ustawą z dnia 13 czerwca 2013 r.⁷, której celem była deregulacja dostępu do niektórych zawodów oraz gruntowna przebudowa ścieżki zawodowej w notariacie. Nowe brzmienie art. 22 znosiło odniesienie do asesora notarialnego i wprowadzało szerszy katalog potencjalnych zastępców: zastępców notarialnych, notariuszy oraz notariuszy emerytowanych danej izby notarialnej. Co istotne, przepis zawężał zakres czynności, które mogą być wykonywane przez wyznaczoną osobę – wyłącznie do tych określonych w art. 79 pkt 6a i 7 pr.not. oraz czynności związanych z wydawaniem rzeczy przyjętych na przechowanie.

1.2. Wyznaczenie zastępstwa przez notariusza

W ustawie prawo o notariacie została przewidziana możliwość zastępstwa notariusza przy dokonywaniu czynności notarialnych w sytuacji gdy notariusz nie może sprawować swojego urzędu. Ustawodawca w regulacji instytucji zastępstwa wskazał, że zastępstwo może sprawować także notariusz emerytowany. Określono trzy możliwości ustanowienia emerytowanego notariusza jako zastępcy.

Przede wszystkim wyboru emerytowanego notariusza do wykonywania zastępstwa może dokonać sam notariusz poprzez świadome wskazanie konkretnej osoby⁸. Ustawodawca dokonuje wyodrębnienia i podziału podmiotów mogących sprawować zastępstwo, ustalając, że notariusz jest obowiązany do poinformowania prezesa rady właściwej izby notarialnej o wyznaczeniu do zastępstwa osoby spośród a) zastępców notarialnych zatrudnionych w kancelarii notariusza; b) notariuszy ze wspólnej kancelarii prowadzonej w trybie art. 4 § 3 pr.not. Kolejno, zgodnie z treścią przepisu, możliwe jest wyznaczenie do zastępstwa a) osoby spośród zastępców notarialnych z wykazu właściwej izby notarialnej; b) notariuszy mających siedzibę kancelarii notarialnej w tej izbie, lecz w porozumieniu z prezesem rady właściwej izby notarialnej. Podział ten zastosowano w celu pozostawienia samorządowi notarialnemu pewnego rodzaju nadzoru i możliwości ingerencji przy wyborze osoby z dwóch konkretnych grup podmiotów, określając, że do skutecznego wyznaczenia

⁷ Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów, Dz.U. poz. 829, art. 6 pkt 7.

⁸ Art. 21 § 1 w zw. z § 3 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, Dz.U. z 2024 r. poz. 1001.

zastępcy może dojść poprzez porozumienie. Wskazanie takiej formy jest jednoznaczne z wyrażeniem obopólnej zgody notariusza, jak i prezesa właściwej rady notarialnej.

Kwestię zastępstwa emerytowanego notariusza ustawodawca reguluje w § 4 art. 21 pr.not., wskazując jedynie, że notariusz może wyznaczyć do zastępstwa emerytowanego notariusza. Emerytowani notariusze zostali więc uwzględnieni jako kolejna grupa podmiotów mogących zastępować notariusza, jednak nie określono, w jakim trybie wyznaczenia mogą być umocowani do zastępstwa. Ustawodawca nie precyzuje, czy notariusz przy wyznaczeniu jednego z emerytowanych notariuszy do zastępstwa w trybie art. 21 § 1 pr.not. powinien tylko zawiadomić prezesa właściwej rady notarialnej, czy też adekwatne byłoby dokonanie umocowania za wcześniejszym porozumieniem, jak w przypadku zastępstwa przez zastępcę notarialnego wybranego z właściwego wykazu czy też innego notariusza mającego siedzibę kancelarii w tej samej izbie. Forma, jaką ustawodawca reguluje zastępstwo emerytowanego notariusza, jest na tyle szeroko ujęta, że budzi wątpliwości co do skutecznego powołania do zastępstwa emerytowanego notariusza, jak i jego odpowiedniego umocowania. Skoro ustawodawca wszelkie pozostałe możliwości wyznaczenia zastępstwa poprzez samego notariusza reguluje, ustalając ich formę, to odpowiednio sytuacja emerytowanego notariusza wyznaczonego do zastępstwa powinna być określona chociażby przez wskazanie, czy skuteczne jego ustanowienie ma być dokonane tylko za uprzednim poinformowaniem, czy też porozumieniem z prezesem właściwej rady izby notarialnej. Jeśli przewidujemy możliwość takiego wyznaczenia, emerytowani notariusze jako grupa osób zakwalifikowanych do powołania na zastępcę powinna zostać określona w sposób bardziej dokładny, poprzez umiejscowienie tego typu podmiotu w podziale, jaki zastosował ustawodawca w art. 21 § 1 pr.not.

Jednym z rozwiązań, które zasługuje na rozważenie, jest wprowadzenie obowiązku uprzedniego zawarcia pisemnego porozumienia pomiędzy notariuszem prowadzącym kancelarię a konkretnym notariuszem emerytowanym, potencjalnie przewidywanym do zastępstwa w razie nieobecności. Treść takiego porozumienia powinna jasno określać wolę obu stron do podjęcia zastępstwa oraz gotowość emerytowanego notariusza do świadczenia czynności notarialnych w przewidzianym zakresie. Zawarcie takiego porozumienia miałoby charakter prewencyjny i organizacyjny, dając podstawę do szybkiego działania w sytuacjach nagłych, bez konieczności prowadzenia doraźnych ustaleń personalnych lub formalnych. Tego rodzaju praktyka mogłaby znacząco usprawnić proces umocowania notariusza emerytowanego, a ponadto sprzyjałaby przejrzystości działań podejmowanych w ramach zastępstwa. Pozwoliłaby także prezesowi rady właściwej izby notarialnej na wcześniejszą weryfikację osoby przewidzianej do zastępstwa pod kątem jej

predyspozycji zawodowych, aktualnych kompetencji oraz zachowania wysokiego standardu usług notarialnych. Co więcej, istnienie takiego dokumentu mogłoby stanowić dodatkowy punkt odniesienia przy ocenie prawidłowości wykonywania zastępstwa i ewentualnej odpowiedzialności za działania podjęte w jego ramach.

Zastępstwo notariusza, w sytuacji gdy on sam dokonuje wyboru osoby zastępującej, nie zostało określone ramami co do czynności, których zastępstwo może obejmować. Ustawodawca nie wskazuje również ram czasowych wyznaczenia zastępstwa, a także warunków formalnych takiego umocowania⁹. Chociaż brak owych regulacji dotyczy każdej grupy podmiotów mogących sprawować zastępstwo, to w odniesieniu do emerytowanego notariusza jest on szczególnie istotny z uwagi na indywidualny status tej kategorii, wynikający z faktu nieprzynależności do samorządu notarialnego. Z uwagi na brak wskazania zakresu czynności, które mogłyby być wykonywane w ramach zastępstwa, należy przyjąć, że zastępstwo może wedle uznania¹⁰ obejmować wszelkie czynności notarialne. Należy podkreślić, że ustalenie ram wykonywanego zastępstwa przez obie strony porozumienia wiąże się z odpowiedzialnością, należycie sformułowaną treścią, która w dostateczny sposób wykaże zakres umocowania. Jest to istotne z uwagi na specyfikę czynności notarialnych, które są złożonym procesem obejmującym całokształt zachowań uczestników postępowania notarialnego, jak i samego notariusza lub w ramach zastępstwa – emerytowanego notariusza. Niewątpliwie okoliczności każdej indywidualnej sprawy, która będzie mogła zostać przeprowadzona w ramach zastępstwa, może wymagać podjęcia różnych kolejnych działań przez osobę sprawującą zastępstwo, co do których powinna ona mieć odpowiednie umocowanie¹¹.

1.3. Wyznaczenie zastępstwa przez samorząd notarialny

W sytuacji, gdy notariusz nie wyznaczy zastępstwa, a z powodu nieprzewidzianych przyczyn jest on nieobecny, zastępcę wyznacza prezes rady właściwej izby notarialnej. Również w takich okolicznościach ustawodawca przewiduje możliwość ustanowienia emerytowanego notariusza do sprawowania zastępstwa podczas nieobecności notariusza prowadzącego kancelarię. Tego typu rozwiązanie ma służyć zapewnieniu ciągłości funkcjonowania kancelarii notarialnej oraz ochronie

⁹ Zob. R. Wrzecieć, *Pojęcie i charakter prawny wyznaczenia zastępstwa przez notariusza – ocena aktualnych regulacji i postulaty de lege ferenda*, „Rejent” 2016, nr 6, s. 138-14.

¹⁰ W kontekście woli notariusza co do formy i treści wykonywanego zastępstwa za uznaniem osoby wykonywującej zastępstwo, tj. emerytowanego notariusza, ale także innego notariusza lub zastępcy notarialnego.

¹¹ Szerzej u A. Oleszko, R. Pastuszko, *Tryb dokonywania czynności notarialnych jako postępowanie o charakterze cywilnoprawnym*, „Rejent” 2010, nr 7-8, s. 85-88.

interesów prawnych osób korzystających z jej usług¹². Ustawodawca postanowił umożliwić wyznaczenie zastępcy także spośród notariuszy emerytowanych, co w zasadzie poszerza grupę podmiotów mogących takie zastępstwo sprawować, jednak w rzeczywistości wyznaczenie zastępcy przez organ samorządu notarialnego w okolicznościach nagłej nieobecności notariusza powinno przede wszystkim być skutecznym i pewnym rozwiązaniem służącym zachowaniu wszelkich cech zawodu zaufania publicznego.

Zauważyć należy, że Krajowa Rada Notarialna prowadzi, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez rady izb notarialnych, listę notariuszy oraz zastępców notarialnych, która zawiera imię i nazwisko, właściwą izbę notarialną, datę i numer decyzji o powołaniu notariusza lub o jego odwołaniu, datę umieszczenia w wykazie zastępców notarialnych lub skreślenia z tego wykazu, a także informacje o zawieszeniu w czynnościach zawodowych¹³. Wybór kandydata do pełnienia zastępstwa spośród grupy aktywnych zawodowo notariuszy, jak i zastępców notarialnych dzięki ich sklasyfikowaniu jest w rzeczywistości ułatwiające dla weryfikacji odpowiedniego kandydata. Wybór emerytowanego notariusza będzie pociągać za sobą konieczność skutecznego sprawdzenia, czy konkretna osoba będzie spełniała konieczne wymogi dla zapewnienia należytego sprawowania tej funkcji. Ustawodawca nie reguluje żadnego kryterium, przy którym taki wybór będzie relatywnie odpowiednim. Pozostawienie tak szerokiej regulacji, może mieć negatywne skutki w postaci wykreowania błędnej praktyki, która w rzeczywistości nie będzie służyć rozwiązaniu tego typu problemu.

Nieobecność notariusza, zwłaszcza nagła i nieprzewidziana, zaburza funkcjonowanie działalności notarialnej prowadzonej przez notariusza, w tym także naraża bezpieczeństwo obrotu prawnego czy też interes klientów kancelarii. Forma wyznaczenia zastępstwa w trybie art. 21 § 3 pr.not. z pewnością ma za zadanie zapobiec powyższym problemom. Nie można w tej kwestii pominąć także faktu, że wyznaczenie zastępstwa w tych okolicznościach powinno być bezzwłoczne. Emerytowany notariusz jest nieaktywny zawodowo, a więc zweryfikowanie jego możliwości i adekwatności w wyborze na zastępcę może być zbyt przewlekłe lub też niedostatecznie przeprowadzone z uwagi na utrudnienia związane z dodatkowymi czynnościami sprawdzającymi. W nagłych przypadkach wybór kandydata musi być gwarantem zachowania ciągłości funkcjonowania kancelarii zgodnie z wymaganiami określonymi w ustawie.

¹² Zob. bliżej W. Boć, M. Leśniak, *Notariusz jako przedsiębiorca szczególnego rodzaju*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2011, No 3304; „Przegląd Prawa i Administracji” LXXXIV, s. 17 w odniesieniu do stanowiska M. Szydło, *Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej i swoboda świadczenia usług w prawie Unii Europejskiej*, Toruń 2005, s. 55.

¹³ Art. 41a § 1 pr.not.

Notariusze i zastępcy notarialni objęci są przez ustawę pr.not. odpowiednimi wymaganiami¹⁴, które weryfikowane są przez samorząd notarialny. W ramach wyznaczenia do zastępstwa emerytowanego notariusza ustalenie kandydata powinno opierać się na weryfikacji bez zbędnej zwłoki i w uzasadniany co do wyboru konkretnej osoby sposób. Uwzględnienie emerytowanych notariuszy do wykonywania zastępstwa poprzez wyznaczenie konkretnej osoby przez jednostkę samorządu notarialnego w rzeczywistości poszerza grupę możliwych kandydatów mogących sprawować takie zastępstwo, jednak wybór ten, zwłaszcza w przypadku wyboru emerytowanego notariusza, powinien sprowadzać się do istotnej przyczyny, dla której został on wyznaczony.

2. Emerytowany notariusz wyznaczany do zastępowania

2.1. Możliwość sprawowania zastępstwa

Przejsie na emeryturę oznacza formalne zaprzestanie praktyki w danej dziedzinie, co może wiązać się z dalszą niezdolnością do wykonywania określonych czynności. Ustalenie, że emerytowani notariusze należą do grupy podmiotów mogących sprawować zastępstwo lub być wyznaczeni do takiego zastępstwa, powinno zakreślać także szczególne normy regulujące tę instytucję. Czynni przedstawiciele samorządu notarialnego podlegają *de facto* przepisom ustawowym, ale także etyce zawodowej oraz wewnętrznej organizacji samorządu ustalanej na mocy prawa. W sytuacji, gdy emerytowany notariusz zostanie wyznaczony do pełnienia zastępstwa, jego odpowiedzialność za podjęcie tego zobowiązania jest wciąż nieuregulowana dostatecznie, by móc jednoznacznie określić jej treść. Notariusz będący na emeryturze może nie być w stanie należycie wykonywać wyznaczonych czynności lub też całkowicie być niezdolnym do podjęcia zastępstwa.

Z uwagi na zmianę statusu notariusza w momencie przejścia na emeryturę należy rozważyć sposób stosowania względem emerytowanych notariuszy sprawujących zastępstwo przepisów prawa o notariacie odnoszących się do notariuszy. Niewątpliwie założenie, że zakończenie aktywnego wykonywania zawodu przez notariuszy nie uchybia faktowi posiadania doświadczenia i odpowiednich kwalifikacji, jest argumentem przemawiającym za możliwością powierzenia im określonych czynności zastępczych¹⁵. Natomiast sama regulacja wykonywania zastępstwa przez emerytowanego notariusza budzi wiele wątpliwości z uwagi na brak adekwatnych ustaleń w zakresie ciągłego poszerzania wiedzy.

¹⁴ Patrz art. 11 pr.not. oraz art. 76 pr.not.

¹⁵ Zob. wyrok WSA w Warszawie z 7.09.2006 r., sygn. VI SA/Wa 1168/06, Lex nr 255855.

Istotnym aspektem w zawodzie notariusza jest stałe podnoszenie swoich kwalifikacji zawodowych. Wymóg ten został ujęty w art. 17 pr.not., a także w § 9 Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza¹⁶. Rozwój w zawodzie notariusza dla efektywnego wykonywania pracy dotyczyć może nie tylko wiedzy teoretycznej w zakresie obowiązujących norm prawnych, ale także wiedzy technicznej dotyczącej chociażby wszelkiego rodzaju systemów teleinformatycznych¹⁷, których stosowanie w praktyce przyczynia się do usprawnienia wykonywanej pracy oraz podnoszenia jakości świadczonych usług. Biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój technologii, jest to celowe ukształtowanie tego wymogu. Emerytowani notariusze niekorzystający z różnego rodzaju szkoleń w tym zakresie mogą więc nie być bieżąco w tematyce regulacji systemów niezbędnych do wykonywania czynności notarialnych z uwagi na brak możliwości praktycznego ich stosowania, co w konsekwencji przejawiać się może także brakiem znajomości w ich funkcjonowaniu. Z uwagi na wchodzące w życie liczne zmiany dotyczące czynności praktycznych w zawodzie notariusza, jak i przepisów prawa, wymagane jest od przedstawicieli tego zawodu stałe kształcenie i podnoszenie kwalifikacji zawodowych¹⁸.

Przyjęcie założenia, że emerytowany notariusz w konsekwencji przejścia na emeryturę nie posiada odpowiednich kwalifikacji zawodowych jest zbyt daleko idące, jednakże ustawodawca wykazuje konieczność podnoszenia kwalifikacji, nawiązując do jakości świadczonych usług, jednocześnie przyznając prawo do wykonywania czynności notarialnych emerytowanym notariuszom, co do których realizacja niniejszego wymogu nie jest możliwa z uwagi na ich status. Ustalając konieczność ciągłego poszerzania kwalifikacji jako elementu niezbędnego w wykonywaniu zawodu notariusza, należałoby ustalić odpowiednie wymagania, które musi realizować emerytowany notariusz mogący w ramach zastępstwa dokonywać czynności notarialnych.

¹⁶ Uchwała Nr 19 Krajowej Rady Notarialnej z 12.12.1997 r. – Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza, Dz.U. z 1997 r., 12.12.

¹⁷ Systemy, które zostały uwzględnione w przepisach ustawy Prawa o notariacie dotyczące prowadzenia list notariuszy i zastępców notarialnych (art. 41a), możliwości złożenia wniosku o wpis w księdze wieczystej (art. 92 § 4), Centralne Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych (art. 92a), rejestracja aktu poświadczenia dziedziczenia (art. 95h), system teleinformatyczny do prowadzenia Rejestru Spadkowego (art. 95i), wpis europejskiego poświadczenia spadkowego do Rejestru Spadkowego (art. 95y).

¹⁸ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz*, t. 1: *Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, art. 17, s. 466–467.

2.2. Zakres odpowiedniego stosowania regulacji o czynnościach notarialnych dokonywanych przez emerytowanego notariusza

Sprawowanie zastępstwa polega na wykonaniu obowiązków za inną osobę, a w kontekście czynności notarialnych także w ramach kompetencji, jakie posiada notariusz. Chociaż oczywistym wydawać się może, że sprawowanie zastępstwa w istocie służy dokonaniu tych czynności, które sam notariusz wykonałby, gdyby jego obecność była możliwa, to przy ustaleniu, że zastępstwo sprawować będzie emerytowany notariusz, pojawia się problem w określeniu, czy przepisy dotyczące sposobu wykonywania czynności notarialnych powinny być analogicznie stosowane do podmiotu nieaktywnego zawodowo, a także spoza grupy podmiotów tworzących samorząd notarialny.

Ustawodawca *in principio* określa, że notariusz działa jako osoba zaufania publicznego i korzysta z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym¹⁹. W przeważającej mierze kształtuje to indywidualną i szczególną pozycję notariusza przy wykonywaniu czynności notarialnych, zważywszy, że ma to swoje odniesienie do wszelkiej odpowiedzialności²⁰. Ustawa pr.not. reguluje zakres czynności notarialnych, które w ramach zastępstwa można dokonać tylko w określonych przypadkach²¹, w pozostałym zakresie nie przedstawiono żadnych ograniczeń. Analizując tę kwestię w perspektywie dążenia do zachowania ciągłości pracy, bez uszczerbku dla klientów korzystających z usług kancelarii, wydawać się to może uzasadnione, jednakże biorąc pod uwagę emerytowanych notariuszy, jako podmioty o niedostatecznym sformalizowaniu w przepisach dotyczących notariatu, można stwierdzić, że wymagane powinno być ustalenie tych obowiązków i praw, które w istocie przysługiwałyby oraz obowiązywały emerytowanych notariuszy w sposób jednoznacznie wskazany.

Ustawodawca nie określa, jakie cechy powinien posiadać emerytowany notariusz. W rzeczywistości może stanowić o tym założenie, że emerytowany notariusz prowadził niegdyś działalność notarialną, więc musiał spełniać wszelkie cechy przypisane notariuszom. Problem natomiast może pojawić się w sytuacji, gdy forma ukształtowanych do tej pory cech lub wymogów ulegnie zmianie. Ustawodawca odnosi się do wielu kwestii, które dotyczą dokonywania czynności notarialnych, a co do których nałożony jest szczególny wymóg ich stosowania lub przestrzegania.

¹⁹ Art. 2 § 1 pr.not.

²⁰ Zob. M. Nowocien, *Odmowa dokonania czynności notarialnej*, Warszawa 2018, s. 19 oraz P. Marquardt, *Notariusz jako funkcjonariusz publiczny*, „Krakowski Przegląd Notarialny”, rok IV, nr 22, s. 95-101., a także A. Oleszko, *Ustrój polskiego notariatu w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, nr 22, s. 552-553.

²¹ Wykonywanie zastępstwa na mocy art. 21 § 3 pr.not. oraz art. 22 pr.not.

Przykładowo zachowanie w tajemnicy okoliczności sprawy zostało przewidziane jedynie w odniesieniu do notariusza²². Analogicznie obowiązek czuwania nad należyтым bezpieczeństwem praw i słusznym interesom stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne²³, a także obowiązek udzielania wszelkich wyjaśnień dotyczących dokonywania czynności notarialnej²⁴. Kwestię sporną stanowi także depozyt papierów wartościowych oraz pieniędzy, które notariusz w ramach swojej działalności ma prawo przyjąć na przechowanie²⁵. Wszelkie określone powyżej wymagania w zakresie pracy notariusza są niezbędnym elementem całokształtu działalności notarialnej i nie powinny budzić wątpliwości, czy wykonywanie czynności notarialnych w ramach zastępstwa w odniesieniu do norm zawartych w przepisach pr.not. winno być także stosowane wobec emerytowanego notariusza sprawującego zastępstwo. Gdyby jednak niezachowanie wymogów w ustawie wskazanych nastąpiło, podkreślenia wymaga istotny brak regulacji odpowiedzialności emerytowanego notariusza w tym zakresie.

3. Podjęcie przez emerytowanego notariusza sprawującego zastępstwo dodatkowego zatrudnienia lub zajęcia

W ustawie pr.not. przewidziano ograniczenia stosowane wobec notariuszy w zakresie należytego zachowania staranności zawodowej, a także powagi zawodu. Jednym z ograniczeń, jakie wprowadza ww. ustawa, wynika z treści art. 19 pr.not., zgodnie z którym notariusz nie może podejmować zatrudnienia bez uprzedniej zgody rady właściwej izby notarialnej, z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że wykonywanie tego zatrudnienia przeszkadza w pełnieniu jego obowiązków. Ustawodawca w § 2 doprecyzowuje, że notariuszowi nie wolno także podejmować zajęcia, które mogłyby kolidować w pełnieniu obowiązków albo uchybiać powadze wykonywanego zawodu. Przepis wprowadza ponadto zakaz zajmowania się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach, a nadto § 3 określa obowiązek zawiadomienia prezesa rady właściwej izby notarialnej o zamiarze podjęcia takiego zatrudnienia lub zajęcia.

Norma zawarta w art. 19 ma charakter gwarancyjny i etyczny. Jej celem jest zapewnienie, aby osoba wykonująca zawód zaufania publicznego, jakim jest notariusz, zachowała pełną niezależność oraz bezstronność przy dokonywaniu czynności

²² Art. 18 § 1 pr.not.

²³ Art. 80 § 2 pr.not.

²⁴ Art. 80 § 3 pr.not.

²⁵ Rozważania w tym kontekście poczynione przez J. Sawarzyński, *Podstawy odmowy dokonania czynności notarialnej*, Poznań 2021, s. 280–281 w nawiązaniu do wypowiedzi A.J. Szereda, *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79–112 Prawa o notariacie*, Warszawa 2018, s. 517.

notarialnych. Zakaz podejmowania dodatkowych zajęć ma chronić powagę urzędu i autorytet notariatu, a także zapobiegać konfliktom interesów mogącym zagrozić wiarygodności notarialnego poświadczenia w obrocie prawnym²⁶. W judykaturze podkreśla się, że art. 19 pr.not. jest wyrazem zasady, iż notariusz – jako osoba pełniąca funkcje publiczne – powinien koncentrować się wyłącznie na czynnościach notarialnych, a każda inna aktywność zawodowa wymaga zgody organu samorządu, który ocenia, czy nie zostanie naruszona powaga i bezstronność zawodu²⁷.

Obostrzenie w zakresie zatrudnienia lub podejmowania się dodatkowego zajęcia ustawodawca przewiduje także dla aplikantów notarialnych i zastępców notarialnych²⁸. Wątpliwości interpretacyjne pojawiają się jednak w odniesieniu do emerytowanych notariuszy, którzy nie są już członkami samorządu notarialnego i nie podlegają jego nadzorowi. Rozważenia wymaga, czy wobec takiej osoby powinny mieć zastosowanie ograniczenia z art. 19 pr.not., skoro formalnie utraciła ona status notariusza, a ustawa nie reguluje jej obowiązków etycznych i zawodowych w czasie wykonywania zastępstwa.

Emerytowany notariusz może więc podejmować dowolne zajęcia zawodowe, gospodarcze czy społeczne bez obowiązku uzyskania zgody rady izby. Nie podlega też obowiązkowi informowania o swojej dalszej działalności zawodowej, jeśli takowej się podejmie. W sytuacji, gdy zostaje on powołany do zastępstwa, powstaje ryzyko, że brak takich mechanizmów kontrolnych doprowadzi do konfliktu interesów lub podważenia bezstronności czynności notarialnych. Skoro notariusz w stanie spoczynku – powołany do zastępstwa – wykonuje czynności o identycznym charakterze prawnym jak notariusz czynny, powinien również podlegać podobnym standardom zachowania, jak i ograniczeniom.

Tymczasem brak takiego obowiązku prowadzi do sytuacji, w której emerytowany notariusz może jednocześnie wykonywać działalność gospodarczą, zasiadać w organach spółek lub uczestniczyć w przedsięwzięciach o charakterze komercyjnym, a jednocześnie sprawować funkcję zastępcy notariusza dokonującego czynności w imieniu państwa. Taka sytuacja może wręcz osłabiać gwarancję bezstronności i niezależności notariusza, które stanowią istotę urzędu notarialnego. Ponadto może dojść do sytuacji, w której dla obejścia ograniczeń ustawowych, jakie ustawodawca nakłada na notariuszy w zakresie dokonywanych czynności notarialnych²⁹, wyznaczony do ich realizacji zostanie emerytowany notariusz w ramach pełnienia

²⁶ P. Marquardt, [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz*, red. W. Gonet, wyd. 2, Warszawa 2025, art. 19.

²⁷ Zob. wyrok SN z 27.09.2012 r., sygn. SDI 23/12, Lex nr 1360316; postanowienie SN z 29.09.2005 r., SDI 23/05, Lex nr 568824; wyrok WSA w Warszawie z 8.12.2022 r., sygn. VI SA/Wa 775/22, Lex nr 3783147; wyrok SN z 14.10.2014 r., sygn. SDI 27/14, Biul.PK 2014, nr 10, poz. 30-32.

²⁸ Art. 78 pr.not.

²⁹ Przykładowo ograniczenia wynikające z art. 19 pr.not, 84 pr.not., art. 86 pr.not.

czasowego zastępstwa. Jest to istotny aspekt na gruncie późniejszego ustalenia odpowiedzialności za działania naruszające fundamentalne cechy tego zawodu. W konsekwencji, jeśli działania emerytowanego notariusza nie są sprzeczne z obowiązującym prawem, mogą one prowadzić do obniżenia autorytetu zawodu oraz podważać zaufanie publiczne do instytucji notariatu.

Rozszerzenie ograniczenia wynikającego z art. 19 pr.not. na grupę emerytowanych notariuszy mogłoby natomiast budzić zastrzeżenia konstytucyjne, bowiem art. 65 ust. 1 Konstytucji RP³⁰ gwarantuje każdemu wolność wyboru i wykonywania zawodu, a ograniczenia tej wolności mogą wynikać wyłącznie z ustawy i tylko w zakresie niezbędnym dla ochrony ważnych wartości publicznych. Ustalenie, iż pełnienie funkcji notariusza, bez względu na aktywne wykonywanie zawodu, jak i przejście w stan spoczynku, musiałoby wiązać się z dożywotnimi ograniczeniami w sferze zawodowej oraz być trwale pozbawionym prawa do podejmowania zajęć sprzecznych z powagą tego zawodu. Niewątpliwie takie rozwiązanie byłoby przejawem nieposzanowania praw i wolności człowieka.

Dla adekwatnego zapobieżenia powyższym zagrożeniom zasadne wydaje się rozważenie stosowania ograniczenia, jednakże tylko w wąskim zakresie. Zasluguje na aprobatę stanowisko Adama Tkaczyńskiego, wyrażające pogląd, iż zasadne byłoby stosowanie instytucji art. 19 pr.not. tylko w sytuacji, gdy emerytowany notariusz podejmie się sprawowania zastępstwa. W przeciwnym razie nie będzie on podlegał pod zakres wynikający z powyższej normy³¹. Warunkowana w ten sposób legitymacja do podjęcia się czynności notarialnych przez emerytowanego notariusza powinna stanowić gwarancję należytego dokonania czynności, także w odniesieniu do bezstronności osoby zastępującej. W odmiennym przypadku brak jest podstaw do podważenia działań dokonanych z naruszeniem wartości, których ochronę stanowi ograniczenie w sferze zawodowej, jak i zajęć dodatkowych względem notariusza.

Rozważenia wymaga także ustalenie, w jaki sposób stosowanie art. 19 pr.not. wobec emerytowanych notariuszy mogłoby przebiegać w aspekcie praktycznego sposobu weryfikowania niemożliwości sprawowania zastępstwa z powodu zajmowania stanowiska, pracy, zajęcia lub innych czynności sprzecznych z powagą funkcji notariusza, jak i zagrażających niezależności zastępcy podczas sprawowania zastępstwa. Proponowanym rozwiązaniem może być wprowadzenie obowiązku złożenia oświadczenia przez emerytowanego notariusza wyznaczonego do sprawowania zastępstwa o zajmowanych stanowiskach, przynależnościach i powiązaniach

³⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

³¹ A. Tkaczyński, *Ograniczenia w podejmowaniu dodatkowych zajęć i zatrudnienia przez notariuszy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2013, No 3508, Prawo CCCXV/1, s. 293.

zawodowych. Takie oświadczenie mogłoby podlegać ocenie przez radę właściwej izby notarialnej, która weryfikowałaby, czy dana osoba daje rękojmię bezstronności przy dokonywaniu czynności notarialnych w ramach zastępstwa.

Podsumowanie

Przepisy regulujące funkcjonowanie notariatu zbyt ogólnikowo określają pozycję emerytowanego notariusza w kontekście możliwego sprawowania zastępstwa. Niejednoznaczne jest, czy emerytowany notariusz w ramach zastępstwa podlega takim samym regulacjom prawnym co notariusz. By gwarancja należytego wykonywania czynności notarialnych przez notariusza emerytowanego nie budziła wątpliwości, konieczne są zmiany w regulacji przepisów dotyczących funkcjonowania emerytowanych notariuszy w działalności notarialnej. Samo wykazanie przez ustawodawcę prawa do możliwego wyznaczenia na zastępstwo emerytowanego notariusza nie jest wystarczające z uwagi zawilość tej funkcji i oddziaływanie na wiele aspektów wiążących się z wymaganym przez pr.not. standardem dokonywania wszelkich czynności notarialnych. Konieczne jest szczególne określenie zasad, na mocy których możliwości przewidziane w przepisach regulujących notariat będą zapewniały odpowiednie ich stosowanie dla zachowania należytego bezpieczeństwa obrotu prawnego, interesu stron postępowania notarialnego oraz samego emerytowanego notariusza sprawującego zastępstwo.

Literatura

- Boć W., Leśniak M., *Notariusz jako przedsiębiorca szczególnego rodzaju*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2011, No 3304, „Przegląd Prawa i Administracji” LXXXIV.
- Marquardt P., [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz*, red. W. Gonet, wyd. 2, Warszawa 2025.
- Marquardt P., *Notariusz jako funkcjonariusz publiczny*, „Krakowski Przegląd Notarialny” rok IV, nr 22.
- Nowocień M., *Odmowa dokonania czynności notarialnej*, Warszawa 2018.
- Oleszko A., *Prawo o notariacie. Komentarz*, t 1: *Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, art. 17.
- Oleszko A., *Tryb dokonywania czynności notarialnych jako postępowanie o charakterze cywilnoprawnym*, „Rejent” 2010, nr 7-8.
- Oleszko A., *Ustrój polskiego notariatu w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, nr 22.
- Oleszko A., Pastuszko R., *Sprawczość kompetencyjna zastępcy notarialnego*, „Rejent” 2023, nr 4.
- Sawarzyński J., *Podstawy odmowy dokonania czynności notarialnej*, Poznań 2021.
- Szereda A.J., *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79-112 Prawa o notariacie*, Warszawa 2018.
- Szydło M., *Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej i swoboda świadczenia usług w prawie Unii Europejskiej*, Toruń 2005.
- Tkaczyński A., *Ograniczenia w podejmowaniu dodatkowych zajęć i zatrudnienia przez notariuszy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2013, No 3508, „Prawo” CCCXV/1.
- Wrzecionek R., *Pojęcie i charakter prawny wyznaczenia zastępstwa przez notariusza – ocena aktualnych regulacji i postulaty de lege ferenda*, „Rejent” 2016, nr 6.

Orzecznictwo

Postanowienie SN z 29.09.2005 r., sygn. SDI 23/05, LEX nr 568824.

Wyrok SN z 27.09.2012 r., sygn. SDI 23/12, LEX nr 1360316.

Wyrok SN z 14.10.2014 r., sygn. SDI 27/14, Biul.PK 2014, nr 10, poz. 30-32.

Wyrok WSA w Warszawie z 7.09.2006 r., sygn. VI SA/Wa 1168/06, LEX nr 255855.

Wyrok WSA w Warszawie z 8.12.2022 r., sygn. VI SA/Wa 775/22, LEX nr 3783147.